

שלחן ערוך אורח חיים סימן מט"ד

סעיף ג'. דרך אנשי מעשה להתענות בכל ערב שבת. סעיף ד. אם קבל עליו להתענות בערב שבת צריך להתענות עד צאת הכוכבים אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישלימו הציבור תפלתן. עד כאן. וכן כתב בסימן תקס"ב סעיף ג'. יחיד שקבל וכו' יעויין שם. והוא דאמרינן בפרק קמא דתענית דף י"ב עמוד א', אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמייה תענית וכו', אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמייה תענית. עיין שם. ומה שאמר שלא שקעה עליו חמה מבואר בטור ובית יוסף לקמן סימן תקס"ב, היינו עד צאת הכוכבים, שהוא סוף השקיעה. וכיון שכן, אם כשקבל התענית מבעוד יום קבלו בסתם, אם כן בעינן להשלימו עד צאת הכוכבים, ואפילו התפללו של שבת מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה, לא חשיב כמתענה בשבת. אמנם אם כשקבל התענית פירש שיתענה עד שישלימו הציבור תפלתן, דאז אוכל ואין צריך להשלים.

והוא דאמרינן בפרק ב' דתענית דף ט"ו עמוד ב', דתנינן התם, אין גוזרין תענית על הציבור בראשי חודשים וכו', ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל. אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין, וכן ט' באב שחל להיות בערב שבת וכו', ואמרינן עלה בגמרא שם דף ח"י סוף פרקין, אמר רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר שאמר משום רשב"ג, אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים. דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים. עד כאן. ופירש רש"י, עד חשיכה. עד כאן. אם כן פשיטא ליה דבט' באב שחל להיות בערב שבת מתענה ומשלים עד חשיכה, ולא חשיב ליה כמתענה בשבת. וכן הסכמת הפוסקים ז"ל כמש"ל, ואפילו שבזמן הזה לא יחול בערב שבת כדלקמן, מכל מקום נילף מניה לעשרה בטבת. וכדלקמן.

ועוד אמרינן בפרק בכל מערבין דף מ' סוף עמוד ב', ובתנחומא דבראשית סימן ב', ואמר רבה כי הוינן בי רב הונא אבעיא לן, בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי. לא הוה בידיה. אתאי לקמיה דרב יהודה ולא הוה בידיה. אמר רבא נחזייה אנן, דתניא ט' באב שחל להיות בשבת וכו', חל להיות ט' באב בערב שבת מביאין לו כביצה ואוכל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. תניא אמר רבי יהודה, פעם אחת היינו יושבין לפני רבי עקיבא וט' באב שחל להיות בערב שבת הוה, והביאו לו ביצה מגולגת, (פירש רש"י צלוייה רכה), וגמעה בלא מלח, ולא שהיה תאיב לה אלא להראות לתלמידים

הלכה. (פירש רש"י שאין משלימין תענית בערב שבת), ורבי יוסי אומר מתענה ומשלים וכו', ואמר עולא הלכה כרבי יוסי. ומי עבדינן כרבי יוסי, ורמינהי אין גוזרין תענית על הציבור בראשי חודשים וכו', ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל. אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין. וכן ט' באב שחל להיות בערב שבת וכו', אמר רב יוסף לא שמיע לי הא שמעתתא, (פירש רש"י דקבע עולא לעיל הלכה כרבי יוסי), אמר ליה אביי את אמרת ניהלן ואהא אמרת ניהלן אין גוזרין תענית על הציבור בראשי חודשים וכו', ואמרינן עלה אמר רב יהודה אמר רב זה דברי רבי מאיר שאמר משום רשב"ג, אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים וכו', דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא, הלכה מתענין ומשלימין. עד כאן. אם כן בין בתענית צבור שהוא ט' באב, בין תענית יחיד דרשות, כהני בני בי רב מסקינן דמתענה ומשלים. אלא דלכאורה יש לדקדק במ"ש בבעיא הני בני בי רב וכו', דמיירי בתענית יחיד דרשות, דמשמע ליה דבתענית צבור פשיטא ליה דמתענה ומשלים. ומהיכן פשיטא ליה זה. ואם כן הוה ליה למבעי מקודם על תענית צבור, שהרי מחלוקת התנאים היא, דלדעת רבן גמליאל ורבי עקיבא מתענה ואינו משלים, ולדעת רבי יוסי וחכמים מתענה ומשלים. ואם כן הוה ליה לפשוט הדין על תענית צבור הלכה כמי, ואחר כך יבעי על תענית יחיד. ואפשר דסבירא ליה להמבעי דתענית ציבור מתענה ומשלים, וכמבואר בפרק ב' דתענית דשם מקומו, כדמסיק מר זוטרא, ולכך בעי ליחיד ושקיל וטרי, ומסיק כדעת מר זוטרא דמתענה ומשלים. אם כן מה שכתב מר זוטרא דהלכה מתענה ומשלים. לא מבעיא בתענית ציבור של ט' באב שחל להיות בערב שבת שהוא חובה דמתענה ומשלים, אלא דהוא הדין בתענית יחיד כהני בני בי רב דמתענה ומשלים.

והכי אמרינן בירושלמי בפרק ב' דתענית דף י"ג עמוד ב', דאמר רב הונא, אפילו יחיד הגוזר על עצמו בערב שבת מתענה ומשלים. עד כאן. דמשמע לא מבעיא בתענית צבור דמתענה ומשלים, אלא אפילו יחיד הגוזר על עצמו מתענה ומשלים.

ובן מבואר לרב אחאי גאון ז"ל בשאלות פרשת בראשית סוף סימן א', דנשאל על המתענה בערב שבת אם הוא משלים או אינו משלים. ופשיט ליה מהך דאמרינן בפרק בכל מערבין, מהך דאמר רבא כי הוינן בי רב הונא וכו', ומסקנא דשמעתתא אמרינן, דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים. עיין שם. ולא הוצרך להביא מהירושלמי נמי, לפי שכיון דמסקינן בש"ס דילן שהלכה כן תו לא צריך להביא מהירושלמי.

גם הגאון בעל הלכות גדולות ז"ל הלכות תענית דף ט"ל עמוד א', הביא מאי דאמרינן בפרק בכל מערבין, על רבי יהודה ועל רבי עקיבא ורבי יוסי, בענין ט' באב שחל להיות בערב שבת, ומסיק, ומסקנא דשמעתין דרש מר זוטרא משמיה דרב הלכה מתענה ומשלים וכן הלכה. עד כאן. אלא דקצת קשה בהאי סיומה וכן הלכה. כיון שכבר הביא מסקנת הש"ס הלכה מתענה ומשלים. ועוד דקשה לפסק להאי דינא דט' באב שחל להיות בערב שבת דזה לא שכיח אלא בזמן הש"ס, שקובעין וחושבין על פי הראיה דסומכין על ארץ ישראל, ואף על פי דנימא דנפקא מינה לתענית עשרה בטבת, מכל מקום אמאי לא כתב כן. וכן הרי"ף ז"ל סוף פרק שני דתענית, פסק להך דט' באב שחל להיות בערב שבת דמסיק, דמה שאמר מר זוטרא דהלכתא מתענה ומשלים. עיין שם. וכתב הר"ן ז"ל דנפקא מינה לעשרה בטבת. יעויין שם. וכן הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה דתענית שם, ורבינו עובדיה מברטנורא ז"ל שם דהלכתא מתענה ומשלים, ואחר כך כתבו דזה לא יחול בזמן הזה. עיין שם. ואם כן שפיר נוכל לומר דנילף מינה לעשרה בטבת. ולפי זה קצת קשה על רבינו הרמב"ם ז"ל, דלא כתב בפסקיו דמתענה ומשלים כשחל בערב שבת. שהרי פסק להך דינא בפרק ה' מהלכות תענית להתענות עשרה בטבת עיין שם הלכה ה', שכתב חל להיות אחד מאלו התעניות, (שהם י"ז תמוז, ג' תשרי, עשרה בטבת), בערב שבת מתענה בערב שבת. עיין שם. ואם כן אמאי לא כתב ומשלים, דבלא תיבת ומשלים אמרינן שדעתו להתענות עד שיכנס שבת. ומאי שנא זה מט' באב שכתב בפירוש המשנה ומשלים. והרמב"ן ז"ל בתורת האדם דף פ"ה עמוד ג', פסק להך דינא דפרק בכל מערבין, בט' באב שחל להיות בערב שבת דמסקנת מר זוטרא מתענה ומשלים, וזה לא יחול בערב שבת. יעויין שם. ולעיל דף פ"א פסק לעשרה בטבת שמתענה בו, ולא הזכיר שאם חל בערב שבת דמשלים כמו שכתב גבי ט' באב.

וכן פסק ראב"ן ז"ל במסכת תענית דף פ"ב [קפ"ב] עמוד ד', מה שאמרו בתענית של ט' באב שחל להיות בערב שבת דמתענה ומשלים. יעויין שם. וכן הרוקח ז"ל סימן ל"ו וסימן ר"י כתב, ואם מתענה בערב שבת מתענה ומשלים עד הלילה, כדמסיק בעירובין בשלהי פרק בכל מערבין הלכה מתענה ומשלים עד הלילה, ובפרק שני דסדר תענית דף ט"ו. ואמרינן בירושלמי אפילו יחיד וכו', וקיימא לן בפרק א' דתענית [דף י"ב] כל תענית שלא שקעה עליו חמה וכו', ובסימן ר"י כתב עוד מה שאמרו בפרק בכל מערבין בר בי רב וכו', מהו להשלימה היינו יחידים, ופשיט מט' באב דהוי של צבור, ומסיק דמתענה ומשלים. יעויין שם.

וכן כתב הרב המנהיג ז"ל בהלכות תענית סימן י"ג, ולהתענות בערב שבת אם התחילו משלימין, דבסוף פרק בכל מערבין מבעיא לן הני בני בי רב וכו', ומסקנא הלכתא מתענה ומשלים. יעויין שם.

וכן מבואר בספר חסידים סימן רכ"ט, וזה לשונו. כשחל בששי יום תענית שקורין בו ויחל, אז טוב שלא ילכו מבעוד יום לבית הכנסת ויאכלו מבעוד יום, לכן טוב לאחר ולהשלים. עיין שם. ועיין לו בסימן ק"א, דבתענית יחיד לא ישלים. אלא דקצת קשה, דבכאן שכתב טוב לאחר דמשמע דאין זה מדינא להשלים בערב שבת אלא מהיות טוב. וזה אינו, דכבר אפסיקא הלכתא בין תענית יחיד בין תענית צבור מתענה ומשלים.

גם הסמ"ג ז"ל בעשין ג' דסופרים, פסק להך דמתענין ב"ז בתמוז, וצום גדליה ועשרה בטבת. וכתב, ובכללן מתענין בהן בערב שבת ומשלימין כדפסקינן בפרק בכל מערבין. ולא עוד אלא אומר בירושלמי בשם רב הונא, אפילו יחיד משלים. עיין שם. אלא דקצת קשה מה שכתב, ובכללן מתענין בהן כמו שכתב, דהא לא יחול בהם כי אם עשרה בטבת.

באופן דמבואר יוצא לדעת הש"ס בבלי וירושלמי, דהמתענה בערב שבת בין תענית ציבור כגון ט' באב וכגון עשרה בטבת, ובין תענית יחיד בעינן להשלים.

ואף על פי דהאידנא לא יחול ט' באב בערב שבת, אלא בזמן הש"ס כמדובר שהיו קובעין חודשים על פי הראיה, לא כן מאחר חכמי התלמוד ואילך דקובעין על פי חשבון העיבור, ועל פי חשבון העיבור לא יחול ט' באב בערב שבת, כי לעולם יבא פסח בימי אגה"ז ולא בימי בד"ו, וכמבואר לחכמים בעלי חכמה זה. והם רבינו הטור ז"ל סימן תכ"ח, ומר"ן ז"ל בשלחן ערוך שם סעיף א' וסעיף ב', וכן הרב רבי דוד אבודרהם ז"ל בסדר העיבור, והרב תיקון יששכר שהוא עיבור יששכר [שנים], והלבוש ז"ל סימן תכ"ח, והפרי חדש ז"ל שם, והרב בן ישי ז"ל, ושאר בעלי חכמה זו. מכלהו מבואר דלא יחול פסח ביום בד"ו. וביום שיבא פסח יבא ט' באב, ואתנח סימנא א"ת ב"ש כידוע, וכן דרשו ז"ל באיכה, השבעני במרורים, בליל פסח. הרוני לענה, בט' באב. כלומר דשניהם יחולו ביום אחד, וכל זה מבואר בטוב שם ובלבוש. ואם כן לא יבא ט' באב בערב שבת אלא דוקא בימי הש"ס ולא בזמן הזה. ואף על פי דאמרינן בשבת דף ע"ה עמוד א', אמר רבי שמואל בן נחמני אמר רבי יוחנן, מנין שמצוה על אדם לחשב תקופות ומזלות, שנאמר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות. עד כאן. אלמא שדרשה זו דרשוה חכמי הגמרא. ואם כן אמאי אינם חושבים על פי

תקופות ומזלות. יש לומר דמשום כבוד ארץ ישראל לא נהגו לחשוב, ודרשה זו לדורות הבאים. אי נמי דגם בזמן הש"ס היו חושבין על פי העיבור. ועיין הרמב"ם בפרק א' מהלכות קידוש החודש פרק א' הלכה ו' ומשם בא'רה. ועיין להרמב"ם ז"ל בהלכות קידוש החודש פרק ה' הלכה ג' שכתב, מאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה. מסוף חכמי הגמרא וכו', אבל בימי חכמי המשנה וכן בימי חכמי הגמרא עד אביי ורבא, על קביעות ארץ ישראל היו סומכין. יעייין שם. ולכך כתב בפירוש המשנה על ט' באב שחל להיות בערב שבת. דזה לא יחול בערב שבת אלא כשהיו עושין על פי הראיה, אבל לא בחשבון העיבור שהוא בידינו היום. עיין שם. וכן כתב הרמב"ן ז"ל שם בתורת האדם דף ס"ה עמוד ג', והר"ן ז"ל סוף פרק שני דתענית, ורבי עובדיה מברטנורא ז"ל בפירוש המשנה שם. וזה ברור. ואם כן מה שכתבו הרבנים הנז' על ט' באב שחל להיות בערב שבת מתענה ומשלים. אף על פי שזה לא יחול בזמן הזה, מכל מקום נפקא מינה לעשרה בטבת, דמתענה ומשלים.

והנה מה שאמרו בש"ס בבלי וירושלמי, דמתענה ומשלים, היינו עד הלילה כשאר תעניות שיחולו בשאר ימים, דבעינן עד סוף שקיעת החמה שהוא זמן צאת הכוכבים. ושכן נראה דעת רב אחאי גאון ז"ל, והגאון בעל הלכות גדולות ז"ל, והרי"ף, וראב"ן, והרמב"ן, והסמ"ג, והמנהיג. ושכן נראה דעת הרמב"ם, ורבי עובדיה מברטנורא בפירוש המשנה גבי ט' באב. ואף על פי דזה ליתא בזמן הזה, מכל מקום נפקא מינה לתענית עשרה בטבת שהוא תענית ציבור כמו ט' באב. וכן כתב רש"י ז"ל בסוף תענית, ומשלים עד הלילה. וכן כתב הרוקח ז"ל להדיא עד הלילה, וכן מבואר בספר חסידים, וכן כתב הריטב"א ז"ל סוף פרק ב' דתענית, וכן דעת הר"ן ז"ל, ושכן דעת ראבי"ה ז"ל כמו שכתב המרדכי ז"ל הלכות תענית בשמו. באופן דכלהו רבוותא ז"ל סבירא להו דמתענה ומשלים, והיינו עד הלילה כנראה מסתמיות דבריהם. וכמו שכתבו רש"י, וספר חסידים, והרוקח, והר"ן בפירוש.

אמנם רבוותא קמאי ז"ל אחרוני, פירשו במה שאמרו מתענה ומשלים, פירושים אחרים. והוא דהתוספות שם בפרק בכל מערבין סוף פרקין דף מ"א עמוד ב', במה שאמרו במסקנא הלכה מתענין ומשלימין. כתבו וזה לשונם. פירוש אם ירצה להשלים דשרי להשלים, דבעיא היא אי שרי להשלים או לא. עד כאן. אם כן מפורש להדיא לדעת התוספות, דמה שאמרו ומשלים אינו חובה אלא אם ירצה, וברצונו תלוי. ואף על גב שדיבריהם קאי על אבעיא אי שרי להשלים או לא. והבעיא קאי על תענית יחיד דרשות, שהיא על הני בני בי רב, ואם כן לכאורה דכוונת דבריהם על תענית רשות של יחיד ולא על תענית צבור שהוא חובה. אמנם הא ליתא. חדא דגם אבעיא בעי למיפשט מתענית

צבור של ט' באב שחל להיות בערב שבת, ושלא כדעת עולא למפסק הלכה כרבי יוסי שאמר מתענה ומשלים, ולא כדעת הברייא דמייתי לעיל שאוכל, שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. וכן דעת רבי עקיבא. ועם כל זה שקיל וטרי תלמודא, ומסיק דרשת מר זוטרא דהלכתא מתענה ומשלים. דמשמע דקאי אכלהו גם לתענית ט' באב שהוא של ציבור. ועוד שגם דרשת מר זוטרא נאמרה בפירוש סוף פרק שני דתענית, על תענית ט' באב דהלכתא מתענה ומשלים. אלמא דקאי דרשת מר זוטרא גם עת [על] תענית ציבור. ואם כן דברי התוספות דפירשו אם ישלים. קאי בין לתענית יחיד בין לתענית ציבור. ועוד ממה שכתבנו לעיל ממרן בית יוסף כאן, שכלל דברי התוספות עם דברי הרא"ש, והמרדכי, והגהות מיימוניות. דכלהו מפרשי אם ירצה. ודברי המרדכי, והגהות מיימוניות והרא"ש ז"ל מיירי על תענית ציבור וכמש"ל. ועיין מה שכתבו התוספות שם בפרק בכל מערבין דף מ"א עמוד א', דיבור המתחיל שאני. דמקשי והיכי פשיט לעיל מרבי יוסי דמיירי בתענית חובה על בני בי רב וכו'. עיין שם ודוק. גם התוספות בעבודה זרה דף ל"ד עמוד א' דיבור המתחיל מתענין. בתוך דבריהם, המתענה בערב שבת אף על גב דפסקינן בעירובין, הלכה מתענה ומשלים, אין צריך לדקדק להמתין עד צאת הכוכבים. עד כאן. ולכאורה דבריהם תמוהים. דכיון דהלכה מתענה ומשלים, למה אין להמתין עד צאת הכוכבים. אמנם נראה דאזלי לשטתייהו שכתבו, מה שאמרו ומשלים, פירשו אם ירצה.

וכן כתב רש"י ז"ל שבהרי"ף ז"ל פרק ב' דתענית, דפירש ומשלים אם ירצה. עד כאן. כנראה דאזיל בשיטת התוספות ומיירי אף בתענית ציבור. כי דברי הרי"ף ז"ל שם על תענית ציבור שהוא ט' באב. ומזה נראה דרש"י מפרש הרי"ף, אינו רש"י שמפרש הש"ס, דבש"ס מפרש ומשלים עד חשיכה. ורש"י שבהרי"ף פירש אם ירצה. ועיין להרב שם הגדולים ז"ל חלק א' מערכת ש' אות ח', ובחלק ב' שם אות י"א מכמה רבוותא ז"ל, דרש"י אשר סביב הרי"ף ז"ל אינו מרש"י עצמו. יעויין שם. ונראה דזה הוכחה שאינו רש"י שבש"ס. באופן שדעת רש"י ז"ל שבהרי"ף ז"ל, דמה שכתב ומשלים. פירוש אם ירצה. אף בתענית ציבור. וכל שכן בתענית יחיד דרשות.

וכן כתב המרדכי ז"ל, בפרק בכל מערבין סימן תצ"ד, הלכתא מתענה ומשלים כתב ר"מ, (שהוא רבינו מאיר מרוטנבורק ז"ל רבו כידוע), דהשלמת תענית בערב שבת סגי עד לאחר תפילת ערבית שמפלג המנחה ואילך. (הגהה) והיינו דאמרינן בפרק בכל מערבין מתענה ומשלים. ושלוש העני מאיר. פעם אחת אירע עשרה בטבת יום שישי, וכשרצה ר"י לילך לבית הכנסת טעם התבשיל, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. ותימא הא אמרינן הכא מתענה ומשלים. ויש לומר דאבעיא להו מהו להשלים, ומסיק מתענה ומשלים. כלומר יכול הוא

להשלים אם ירצה. ומיהו טוב שלא להשלים, שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. ואם באו הציבור מבית הכנסת מבעוד יום. מותר לאכול מיד. דכיון דכבר התפללו, כבר קיבלו שבת עליהם. עיין שם. אם כן דעת ר"מ ור"י והמרדכי ז"ל, שמה שאמרו ומשלים, היינו אם ירצה. ומיירי אף בתענית ציבור, וכמו שכתב ר"י על עשרה בטבת. ואולם דעת ר"י עדיף לאכול קודם שילך לבית הכנסת, שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. ומכל שכן שיוכל לאכול אחר תפלת ערבית, אפילו מבעוד יום מפלג המנחה ואילך. ונראה דמה שכתב על ר"י שאכל קודם שילך לבית הכנסת, זה למד מרבי עקיבא שלקח ביצה וגמעה, קודם שילך לבית הכנסת. והוא הדין לעשרה בטבת. והנה מה שכתב במרדכי הגהה והיינו דאמרינן וכו', נראה לעניות דעתי דאין שם מקומה, דהא הכל לשון רבינו מאיר עד סיום ושלום העני מאיר. ואחר כך מקום הגהה פעם אחת וכו', ודו"ק. ועיין להמרדכי ז"ל בש"ס תענית בשם ראבי"ה וכו', דשם מיירי על שאר ימים ולא בערב שבת. עיין שם.

והגהות מיימוניות בפרק א' מהלכות תענית כתבו נמי, דמה שכתב ומשלים, פירוש אם ירצה, ואין איסור בדבר תוס' וכן הר"מ. (כלומר ואין איסור להשלים דמתענה בשבת), ולא כאשר כתבו ראבי"ה והרוקח, שצריך להשלים, היינו שמתענה אחר שקבל שבת. ותפלת שבת היא מפלג המנחה ולמעלה. ואפילו אם עוד היום גדול מקרי שפיר השלמה, וכן מצאתי בשם ר"ח שכתב ר"י ככל אשר כתבתי. יעויין שם. הן אמת שקבע דבריו על מה שכתוב בפרק בכל מערבין, הני בי רב וכו', והילכתא מתענין ומשלימין וכו', ואפילו בתענית יחיד וכו', אם כן נראה דמיירי בתענית יחיד. אמנם מדקאמר ואפילו בתענית יחיד משמע שגם תענית צבור כהכי מיירי.

והריטב"א ז"ל בעירובין שם כתב, הלכה מתענה ומשלים, נראה לי כי ר"י ז"ל סובר דהכי פירושו שאם ירצה מתענה ומשלים. אבל אם רוצה לאכול הרשות בידו, וזו מצוה מן המוכחר, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, שהם העידו על ר"י ז"ל, שפעם אחת אירע עשרה בטבת בערב שבת, ולקח ביצה מגולגלת מבעוד יום וגמעה, ולא רצה להשלים. (שכן עשה רבי עקיבא שלקח ביצה מגולגלת וגמעה), נראה שהוא מפרש כמו שכתבתי. וכן כתב הרב ר' יעקב הארלגי ז"ל. ופשטא דשמעתין לא משמע כן. וכתב הראב"ד ז"ל שלא אמרו להתענות ולהשלים, אלא שלא לאכול קודם שקיעת החמה. אבל משתשקע החמה מתוספת שבת הוא וכבר קדש היום, וכיון שכן, אם רצה לאכול אוכל. שכיון שנכנס לתחום שבת, שוב אינו רשאי להתענות. וכבר אמרינן שאסור להתענות בשבת לשעות, ולכך נהגו העם בתענית אסתר כשהוא בא בערב שבת, שאוכלין מיד עם יציאתן מבית הכנסת, ואף על פי שלא חשכה.

יעיין שם. ועיין להריטב"א ז"ל סוף פרק שני דתענית, שדעתו להשלים כל היום. וכן בט' באב שחל להיות בערב שבת. עיין שם. וזה תימא שכתב וכן ט' באב שחל בערב שבת, דזה לא יתכן.

ומבואר נמי לדעת הראב"ד ז"ל, דמה שאמרו להשלים עד שקיעת החמה, וכיון שנכנס לתחום שבת אסור להתענות. ומה שכתב וכבר אמרינן שאסור להתענות בשבת לשעות. נראה לדעת המחמירים ז"ל סבירא ליה, דמיירי ביום שבת עצמו מתחילת הלילה, ולא מתוספת שבת שהוא מיום שישי. גם מה שכתב הראב"ד ז"ל, וכבר נהגו העם בתענית אסתר כשבא בערב שבת. נראה אף על פי דרב אחאי גאון ז"ל בשאלתות בפרשת ויקהל בסימן ק"י סבירא ליה שיתענה ביום ה', שאסור להתענות בערב שבת מפני טורח שבת. עיין שם. ולא כמו שכתב הרוקח סימן ר"ע בשמו מפני שהוא נס. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות תענית הלכה ה', ושאר רבוותא ז"ל. אפשר דבמקומו של הראב"ד ז"ל היו נוהגין להתענות בערב שבת. ודברי הראב"ד ז"ל הביאם נמי הרב המגיד ז"ל בפרק ה' מהלכות תענית הלכה ה', וכן הארחות חיים ז"ל וכמש"ל.

ועיין תנחומא בראשית סימן ג' בק"א, דאסור להתענות בערב שבת מפני טורח שבת אלא מקדימין [ולא] * שעיקר תענית סליחות ורחמים הוא ואתי למנועי מכבוד שבת. דכבוד שבת דאורייתא ותענית דרבנן. ואתי כבוד שבת דאורייתא ודחי תענית דרבנן. עיין שם.

והרא"ש ז"ל סוף פרק שני דתענית (ס' כ"ה), הביא מה שכתבו התוספות, הלכה מתענה ומשלים. וכתב אפילו בתענית יחיד. והכי איתא בירושלמי. אמר רב הונא, אפילו יחיד גזר על עצמו תענית מתענה ומשלים. פירוש אם ירצה. ולא חשוב כמתענה בשבת. וכיון שיכול להשלים אם ירצה, והוא קבל עליו תענית סתם, וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית, צריך להתענות עד צאת הכוכבים. אם לא כשפירש בשעת קבלת תענית עד שישלים תפלתו עם הצבור. עד כאן. וכן כתב ברמזים שם. אם כן דעת הרא"ש ז"ל בתענית צבור, ואפילו בתענית יחיד, מתענה ומשלים, דפירושו אם ירצה. ולכן אם גילה דעתו בשעת קבלת התענית שאינו משלים אלא עד שישלים תפלתו עם הצבור, ואז אוכל. ואם בסתם שלא פירש צריך להשלים.

גם הטור ז"ל סימן זה כתב, ויראה שדרך אנשי מעשה להתענות כל היום, כדאיתא בעירובין בפרק בכל מערבין. הני בני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי. אלמא שדרך תלמידי חכמים להתענות בערב שבת. ולענין בעיין אסיקנא, והלכתא מתענה ומשלים. פירוש אם ירצה. ולא הוי כמתענה בשבת. וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם, וכל

תענית סתם וכו' צריך להשלים עד צאת הכוכבים אם לא שפירש וכו', (וכלשון אביו הרא"ש ז"ל). והר"מ כתב, שיכול לאכול מיד אחר התפלה קודם שקיעת החמה. שהוא מפרש מתענה ומשלים עד אחר התפלה. עיין שם. אלמא דאזיל בשיטת אביו הרא"ש ז"ל, דמה שכתב ומשלים, היינו אם ירצה. וכיון שדעת הרא"ש ז"ל אפילו בתענית צבור, וכן בתענית יחיד. אם כן, הוא הדין שכן דעת הטור ז"ל, אף על פי שכתב זה לענין יחיד המתענה בערב שבת. וכן כתב בסימן תקס"ב יחיד וכו', וכמו שכתב הכא, דאם איתא שדעתו דוקא בתענית יחיד, אבל בתענית ציבור משלים עד צאת הכוכבים. הוה ליה לפלוג וליתני בידידה, דוקא בתענית יחיד. ועוד דסוף סימן תקמ"ט לענין תענית י"ז בתמוז, וג' בתשרי, ועשרה בטבת, הוה לי למימר שאם חל עשרה בטבת בערב שבת משלים עד הלילה, עד צאת הכוכבים. ומדלא כתב כן שמע מינה דבין בתענית ציבור בין בתענית יחיד, דמה שאמרו ומשלים היינו אם ירצה, ולכן בעינן שיגלה דעתו בעת קבלת התענית, אם דעתו להשלים עד צאת הכוכבים או שישלים תפלתו. ואם בסתם ישלים עד צאת הכוכבים. ועוד כיון דמייתי הטור מהך דעירובין, ושם מבואר אפילו בתענית צבור כמש"ל, ומה גם שכן דעת אביו הרא"ש ז"ל. אם כן כלהו שוין, תענית צבור ויחיד. ועוד ממה שכתב מרן ז"ל בבית יוסף על דברי הטור ז"ל, ומשלים. פירוש אם ירצה. כלומר אבל אינו חייב להשלים. כן פירשו התוספות, והמרדכי, והרא"ש, והגהות מיימוניות וכו'. עיין שם. וכן כתב בסימן תקע"ב עמ"ש יחיד וכו', וכתב הרא"ש וכו'. יעו"ש. אם כן מכל זה יוצא, שדעת הטור ז"ל אף בתענית ציבור כן, דאם לא כן איך כתב מרן ז"ל וכן כתבו התוספות, והמרדכי, והגהות מיימוניות, והרא"ש. דקשה, והלא דבריהם בתענית ציבור. אלא ודאי שגם דעת הטור ז"ל מיירי בתענית ציבור. אמנם לכאורה יש לדחות, שהרי מדכתב בטור אם לא שפירש בשעת קבלה וכו', אם כן משמע דבעינן שיקבל עליה התענית מאתמול. ולפי זה קשה, שהרי בטור ז"ל סוף סימן תקס"ב כתב, תענית שגוזרין על הציבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחילה, אלא שליח ציבור מכריז התענית והרי הוא מקובל, וכל שכן תעניות הכתובים בפסוק. עד כאן. כלומר שהם י"ז בתמוז, ג' בתשרי וכו', כמו שכתב סימן תקמ"ט. אם כן תענית ציבור אינו צריך קבלה, אלא תענית יחיד. ולפי זה כיון שכתב כאן אם לא שפירש בשעת קבלה, משמע דמיירי בתענית יחיד ולא בתענית ציבור, ואם כן איך כתב מרן ז"ל, וכן כתבו התוספות, והמרדכי, והגהות מיימוניות, והרא"ש ז"ל. ונראה ליישב, שאף על פי שבתענית ציבור אין צריך. מכל מקום, כיון שמכריז שליח ציבור הרי הוא מקובל, כלומר שאין צריך לקבלו בפיו, ומכל מקום סומך על מה שמכריז שליח ציבור, ולפי זה מה שכתב כאן אם לא שפירש בשעת קבלה. מיירי, כשקבלו על ידי הכרזת שליח ציבור. ועוד דמה שכתב אין צריך קבלה מכל מקום אם קבלו שפיר דמי, אלא לכתחילה אין

צריך קבלה. דאם לא כן גם הרא"ש ז"ל דכתב להדיא על תענית ציבור דמשלים, פירוש אם ירצה. ולכן אם קבלו בסתם מתענה עד צאת הכוכבים, אלא אם פירש בשעת קבלה וכו'. אלמא דסבירא ליה דצריך גם הציבור לקבל התענית. דקשה, שהרי כתב הרא"ש ז"ל בעצמו בפרק קמא דתענית סימן י"ג בשם הראב"ד ז"ל וזה לשונו. ולכולי עלמא הסכמת ציבור להתענות אין צריך קבלה, לא במנחה ולא בתפלה, אלא שליח ציבור מכריז והתענית מקובל. יעויין שם. ומדשתיק הרא"ש ז"ל עלה, משמע דהכי סבירא ליה, ומה גם שכן מפורש בירושלמי כמ"ש שם. ואם כן הציבור אין צריך לקבל התענית, אלא שליח ציבור מכריז וכו'. ואם כן, איך קאמר אם לא שפירש בשעת קבלה וכו', שהרי תענית ציבור אין צריך קבלה. אלא ודאי כוונתו מה שכתב בשעת קבלה. היינו כשהשליח ציבור מכריז דאז מקובל, ובאותו עת יאמר שדעתו שלא להתענות אלא עד שישלימו הציבור תפלתן. באופן שנראה לעניות דעתי, שדעת הטור ז"ל שגם בתענית ציבור אין צריך להשלים, אם אינו רוצה. ולכן אם קבל בסתם שצריך להשלים עד צאת הכוכבים, אם לא שפירש וכו', ומיירי אפילו התפללו מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה, ולדעת ר"מ ז"ל שהביא אין צריך שיפרש כשקיבל, שאפילו בסתם יכול לאכול מיד אחר התפלה, קודם שקיעת החמה. דמה שכתב מתענה ומשלים. עד שקיעת החמה.

ועיין להרב שלטי הגבורים ז"ל, סוף פרק ב' דתענית שסביב הרי"ף ז"ל, שהביא מה שכתב הטור ז"ל מדהביא זה גבי תענית ציבור שכתב הרי"ף ז"ל. אם כן גם דעת הטור מיירי בהכי. גם הרב האגור ז"ל ס' שע"א כתב כלשון הטור ז"ל, והביא גם כן מה שכתב הר"מ ז"ל. עיין שם.

והרב האגודה ז"ל סוף פרק בכל מערבין סימן מ"ב דף קי"ג עמוד ב' כתב, דמה שאמרו הלכה מתענה ומשלים, פירוש אם ירצה, אבל אינו חובה. כדמשמע לישנא מהו להשלים, ודוקא אם לאחר בית הכנסת יכול להשלים, שלא אכל קודם שיקבל שבת וכו', אבל לאחר שהתפלל וקבל שבת אסור להתענות. עד כאן. ואף על פי שר"י עבד עובדא, שאכל קודם שילך לבית הכנסת, מכל מקום, סבירא ליה לרב האגודה ז"ל, שהעיקר לאחר שהתפלל וקבל שבת דאסור להתענות בשבת. אמנם קודם שיתפלל וקבל שבת עדיין הוא בחול ושרי להתענות.

ורבינו ירוחם ז"ל נתיב ח"י חלק ה' [א'] דף קפ"ב עמוד ב', כתב שצריך להמתין עד צאת הכוכבים, ולא הוי כמתענה בשבת, זולתי אם התנה כשקבל התענית ופירש [שיתענה] ביציאתו [כליל שבת עד שישלים תפלתו עם הציבור] [מבית הכנסת]* דאז יכול לאכול אחר שהתפללו הציבור ערבית וכו',